

Dječji romani Nade Mihelčić

Miholić, Nikolina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:853650>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Nikolina Miholić

Tema diplomskog rada: Dječji romani Nade Mihelčić

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Andrijana Kos-Lajtman

Zagreb, srpanj 2019.

SADRŽAJ

SAŽETAK	3
SUMMARY	4
1. UVOD	5
2. TABU TEME.....	6
2.1. Drugačije generacije i drugačija vremena	6
2.2. Samocenzura	7
2.3. Uvođenje tabua u književnost za djecu	8
2.4. Tematske skupine	9
2.5. Narkomanija	10
2.6. Tabui u romanima <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i> i <i>Draga mama</i>	13
3. LIKOVI IZ SUVREMENOG SVIJETA	16
3.1. Glavni likovi.....	16
3.2. Sporedni likovi	21
3.2.1. <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i>	21
3.2.2. <i>Zeleni pas</i>	24
3.2.3. <i>Draga mama</i>	27
3.3. Opozicija „mi – oni“	28
4. NARATIVNE, JEZIČNE I STILSKE KOMPONENTE.....	30
4.1 Narativnost romana <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i> , <i>Zeleni pas</i> i <i>Draga mama</i> ... 30	
4.2 Jezični aspekti romana <i>Bilješke jedne gimnazijalke</i> , <i>Zeleni pas</i> i <i>Draga mama</i>	33
4.3 Humor.....	34
5. ZAKLJUČAK	37
LITERATURA.....	38
Kratka biografska bilješka.....	40
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	41

SAŽETAK

Svrha ovoga rada je analizirati tri romana hrvatske spisateljice i prevoditeljice Nade Mihelčić. Radi se o romanima *Bilješke jedne gimnazijalke*, *Zeleni pas* i *Draga mama* koji imaju brojne zajedničke karakteristike na kojima se temelji analiza. Prva karakteristika koju sam izdvojila su tabu teme. Za početak sam ukratko objasnila pojavljivanje tabu tema te njihov put do prihvaćenosti unutar dječje književnosti. U poglavlju *Tabu teme* objašnjavam koji se sve tabui javljaju u romanima *Bilješke jedne gimnazijalke*, *Zeleni pas* i *Draga mama*. Nakon toga slijedi poglavlje koje se bavi glavnim i sporednim likovima koji su analizirani na temelju ulomaka iz romana. Važno je naglasiti da se u ovim romanima javljaju glavni likovi tinejdžerica te da im je to, nakon tabu tema, druga velika karakteristika koja ih povezuje. U kontekstu likova predstavljene su i različitosti među generacijama koje su također vidno prisutne u svim trima romanima. Posljednje poglavlje bavi se narativnim, jezičnim i stilskim karakteristikama romana. Kao važno narativno sredstvo autorica koristi pripovijedanje u prvom licu čime je čitateljima omogućila dobro upoznavanje samoga karaktera glavnih junakinja te lako suživljavanje s njima u teškim situacijama o kojima pripovijedaju. Romani također dijele i slična jezična obilježja jer sve pripovjedačice koriste urbani zagrebački govor pun žargonizama, anglizama itd. Na kraju, rad donosi i zadnji element koji povezuje ova djela, a to je humor. Humor je ovdje važan čimbenik koji ublažava teške i tmurne teme koje romani donose te ih tako čini čitkijima, poglavito za mlađe naraštaje.

Ključne riječi: tabu tema, Nada Mihelčić, dječja književnost, obiteljski roman

SUMMARY

This paper deals with three novels of a Croatian writer and translator Nada Mihelčić. The novels are *Bilješke jedne gimnazijalke*, *Zeleni pas* and *Draga mama* which have numerous common features. The first feature that is analyzed is taboo subjects. Firstly the appearance of taboo subjects is analyzed and secondly their progress in youth literature is briefly discussed. In the chapter Taboo subjects taboos that appear in all three novels are explained. This is followed by a chapter that deals with main and minor character. It is important to emphasize that in these novels main characters are teenage girls which is another common feature. Considering all characters that appear in the novels, differences between generations are analyzed – another common feature of all three novels. The last chapter deals with narrative, language and stylistic features of the novels. The author uses first person narration which makes it possible for the reader to get to know the personality of the main character, and also achieves identification with the characters as they navigate difficult life situations. The novels also share stylistic features since all narrators use urban language replete with jargon and foreign English language words. The final part of the paper brings the last element that combines all three novels, and that element is humor. Humor is an important feature that alleviates difficult topics that novels depicts making it straightforward and easy to read especially for younger generations.

Key words: taboo subjects, Nada Mihelčić, youth literature, family novel

1. UVOD

Ovaj rad govori o dječjim romanima poznate spisateljice i prevoditeljice Nade Mihelčić – *Bilješke jedne gimnazijalke* (2001.), *Zeleni pas* (2009.) i *Draga mama* (2015.). *Bilješke jedne gimnazijalke* i *Zeleni pas* prva su dva romana iz opusa Nade Mihelčić, a prema Kos-Lajtman (2015:216), radi se o njenim najboljim i najnagrađivanijim romanima. Roman *Draga mama* autorica je napisala u posljednjoj godini svoga života, a Kos-Lajtman (2015:216) u tekstu *Zaokruženje jednog značajnog opusa* objavljenog u časopisu *Kolo* piše kako je to njen najzreliji i najslojevitiji roman za mlade, iako i ne samo za njih. Oni će biti predstavljeni u ovom radu jer imaju brojne zajedničke karakteristike – obrađuju ozbiljne, teške tabu teme bliske današnjem društvu; u njima se javljaju ženski likovi tinejdžerica te prikaz njihove (ne)obične svakodnevice, kao i teški odnosi koje imaju s roditeljima od kojih često dolazi nerazumijevanje i svakojake razmirice. Osim toga u radu će biti objašnjene i narativne, jezične i stilske komponente romana *Bilješke jedne gimnazijalke*, *Zeleni pas* i *Draga mama*.

2. TABU TEME

Na početku ovoga rada valja objasniti sam naslov. Naime, puno je autora na različite načine pokušalo definirati i objasniti pojam *dječji roman*, ali Stjepan Hranjec ističe kako se dječji roman „opire svakoj jednostranoj podjeli i poetičkoj jednoznačnosti“ (Hranjec, 2006:28). Dječji roman, kao i općenito dječju književnost, određuje njezin čitatelj svojim mogućnostima (Hranjec, 2006:28). Možemo izdvojiti definiciju Jože Skoka koji je dječji roman opisao kao „razvedenu, složenu i slojevitu 'izmišljenu' ili 'stvarnosnu' priču o (dječjem) životu, s akterima koji pretežito pripadaju određenoj uzrasnoj dobi, ali i priču koja posjeduje svoju dinamiku i zasniva se ponajvećima na specifičnom dječjem motrištu svijeta u kojem se uzbuđljivom radnjom djela oblikuju likovi, psihologijski i etički profilirani“ (Skok, 1991:339).

Pojam *tabu* definira se uobičajeno kao „ono o čemu se ne govori, odnosno, ne raspravlja“ (Anić, Goldstein, 2009). Prema tome se može zaključiti da tabu teme govore o nečemu o čemu se ne govori u književnosti za djecu jer su dugo vremena smatrane neprimjerenima. Tabu teme u dječjoj književnosti imale su brojne protivnike, a njima usuprot ide pismo jedne desetogodišnje djevojčice iz Škotske koja je spisateljici Judy Blume jednostavno objasnila zašto „teške i neugodne teme“ ne bi trebale biti tabuizirane u dječjoj književnosti: „Ali život nije uvijek bajka ili slatki kolač. Život ponekad i boli“ (Lavrenčić Vrabec, 2002:7). Iako se u prošlim vremenima za tabu teme strogo smatralo da im nije mjesto u dječjoj književnosti, danas su, u suvremenoj književnosti, one porušile sve ograde te relativno često možemo susresti teme kao što su droga, seks, smrt, bolest, itd. (Hranjec, 2008). Stjepan Hranjec u članku *Suvremeni hod dječje književnosti* ističe kako u književnosti ne postoje zabranjene teme jer „sve u životu, oko nas može biti predmet književne obrade“ (Hranjec, 2008).

2.1. Drugačije generacije i drugačija vremena

Književnost za mlade dugo je vremena bila u direktnom odnosu s pedagogijom jer je imala za cilj prvenstveno 'odgajati' djecu, nauštrb svojim ostalim, osobito estetskim funkcijama. Njen ulazak u područje 'prave' književnosti bio je mukotrpan, piše Lavrenčić Vrabec (2002:9), pa ne čudi da su se takve teme „o kojima se ne govori“ u

europskoj i američkoj književnosti za mlade počele javljati tek u šezdesetim godinama 20. stoljeća. Nadalje, dugo se propitivalo je li za djecu u 21. stoljeću primjereniji model Matovilke ili model Ružnog pačeta. Odnosno, mnogi su se dvoumili treba li književnost za mlade biti pisana po uzoru na poznatu *Matovilku* braće Grimm koja govori o tome kako je princ iz zatočeništva spasio lijepu dugokosu djevojku; ili možda po uzoru na *Ružno pače* koje prezentira one teže, problematične strane života (Lavrenčić Vrabec, 2002:8,9).

Do svih tih dilema u području dječje književnosti došlo je zbog toga što su brojni stručnjaci (psiholozi i pedagozi) utvrdili da je „odrastanje današnje djece i tinejdžera, zbog različitih razloga puno teže nego nekad“ (Lavrenčić Vrabec, 2002:8). Osim toga, došlo je i do velikih socioloških i društvenih promjena koje su utjecale na pojavu tabu tema u dječjoj književnosti – društvo je postalo liberalnije, otvorenije, a Lavrenčić Vrabec (2002:9) piše o pojavi jedne nove poslijeratne generacije američke mladeži koja je imala više samopouzdanja od prethodne generacije. „Bili su kritičniji prema postojećim vrijednostima, društvenim normalama i starijima. Počeli su se odupirati pravilima tradicije, ponašanja, odgoja, oblačenja...“ (Lavrenčić Vrabec, 2002:9). Sve te promjene bile su, naravno, primijećene od strane izdavača koji su bili svjesni da je pred njima čitalačka publika koja „želi knjige u kojima je glavni literarni lik njihov vršnjak, to znači tinejdžer, sa svim problemima odrastanja, s kojima se u realnom životu susreće tinejdžerski čitalac“ (Lavrenčić Vrabec, 2002:9).

2.2. Samocenzura

Darja Lavrenčić Vrabec u članku *Bol odrastanja: droge, seks i...* objavljenom u zborniku *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež* (2002:10), piše da veliku prekretnicu u književnosti za mlade donosi trenutak u kojem su pisci počeli „postupno napuštati tradiciju samocenzure“ (Lavrenčić Vrabec, 2002:10). Samocenzura se u književnosti javila kao posljedica rousseauovske predodžbe djetinjstva. Naime, taj slavni pedagog tvrdio je da knjige mogu loše utjecati na „nedužnu djecu“, a u 20. je stoljeću imao još podosta istomišljenika. Jedan od njih bio je američki psihijatar Frederic Werham koji je tvrdio da „čitanje knjiga u kojima se mladi susreću s nasiljem i ubojstvima vodi u nasilno ili asocijalno ponašanje“ (Lavrenčić Vrabec, 2002:10). I

tako su još početkom 20. stoljeća brojni autori “pazili“ kakvu pisanu riječ prenose mlađim naraštajima.

Autori su sami željeli biti uvjereni (kroz čitavo 19. stoljeće i još u prvoj polovici 20. stoljeća) u to, da njihove knjige ne sadrže ništa što bi se moglo smatrati štetnim ili provokativnim, zato u svojim knjigama za mlade nisu pisali o spolnosti, niti su spominjali određene tjelesne (biološke funkcije), nisu detaljno opisivali nasilnička djela, prikazivali odrasle u negativnom svjetlu, upotrebljavali psovke, kritizirali autoritete ili pisali o spornim političkim i društvenim problemima. (Lavrenčić Vrabc, 2002:10)

Dva najpoznatija primjera kada su autori odlučili pisati izvan okvira samocenzure zasigurno su slučajevi Jonathana Swifta, s knjigom *Gulliverova putovanja*, i Marka Twaina, s romanima *Pustolovine Toma Sawyera* i *Pustolovine Huckleberryja Finna* (Lavrenčić Vrabc, 2002:10). U *Gulliverovim putovanjima* je prizor „u kojem Gulliver ugasi vatru u kraljevskoj palači u Liliputu tako da urinira u nju“ (Lavrenčić Vrabc, 2002:10) često bio cenzuriran te smatran “odvratnim i neprimjerenim“ od strane brojnih izdavača (Lavrenčić Vrabc, 2002:10). Što se tiče Marka Twaina, on je „u suprotnosti s tradicijom samocenzure prikazivao odrasle i u negativnom svjetlu i dopustio svojim mladim literarnim junacima da se u određenim okolnostima mogu loše ponašati“ (Lavrenčić Vrabc, 2002:11).

2.3. Uvođenje tabua u književnost za djecu

U šezdesetim godinama dolazi do demitologiziranja tabua u području književnosti za mlade. Autori su polako počeli proširivati svoje teme izvan okvira tinejdžerskih romanci i “nice stories“. One teme koje su se predugo vremena smatrale neprimjernima i nepodobnima, počele su se javljati i u književnosti za mlađe naraštaje. Tabui su se rušili sa sve većim žarom. Jedan od prvih je svakako spolnost, ali se njemu vrlo brzo pridružuju i drugi pa se može zaključiti da su knjige postajale sve drskje kada se radilo o prikazivanju problema odrastanja (Lavrenčić Vrabc, 2002:11). S dolaskom tabu tema u književnost za djecu i mlade „počela se mijenjati i slika odraslih kao literarnih likova“ (Lavrenčić Vrabc, 2002:12). Učitelji i roditelji prestali su biti prikazivani kao nepogrešivi autoriteti, a u književnosti se počinju javljati likovi

roditelja koji u odgoju djece čine pogreške i nisu savršeno uspješni. Puno je pažnje posvećivano, osim odnosima djece i roditelja, odnosima unutar same obitelji. Tako se javlja problem nefunkcionalnih brakova, samohranih majki i očeva, rastavljenih roditelja itd. (Lavrenčić Vrabec, 2002:12). Kako su godine prolazile, tabui su se sve više rušili, a prijašnja samocenzura gotovo je u potpunosti nestala.

U beletristici za mlade pojavljuju se uvijek sve novije i novije teme, kao što su: SIDA, anoreksija, bulimija, psihičke bolesti, rak, leukemija, homoseksualnost, lezbijstvo, spolno iskorištavanje, incest, silovanje, samoubojstvo, smrt, besposlenost, beskućništvo, narkomanija, rasizam, neonacizam, ekološke katastrofe, nuklearni holokaust. (Lavrenčić Vrabec, 2002:13)

2.4. Tematske skupine

Lavrenčić Vrabec u članku *Bol odrastanja: droge, seks i...*(2002:16) tematske skupine tabua razvrstava na sljedeći način:

1. Narkomanija
2. Spolnost, tinejdžerska trudnoća
3. Spolno iskorištavanje
4. Silovanje
5. Homoseksualnost
6. Nasilje
7. Smrt
8. Bolest
9. Religija
10. Ekologija – nuklearna katastrofa
11. Beskućništvo
12. Neonacizam
13. Strah
14. Rastava roditelja
15. Kazna i osveta

2.5. Narkomanija

Ovaj se tabu javlja u romanu *Zeleni pas* pa stoga slijedi objašnjenje pojma *narkomanija*. „Narkomanija je bolesna želja za uporabom narkotika, ovisnost o narkoticima, drogama“ (Hrvatski jezični portal). Kada se spomene tema narkomanije u dječjim romanima, može se pretpostaviti da većini na um dođe jedan od najpoznatijih takvih romana – *Mi djeca s kolodvora Zoo*, njemačke autorice Christiane Felscherinow. Ta je knjiga izdana 1980. godine, a bila je jedna od prvih, kako navodi Lavrenčić Vrabec (2002:17) koja je čitateljima otvorila prozor u svijet onih kojima je droga jedino utočište i zakon. U vrijeme kada je izdana, snažno je potresla čitateljsku publiku, ali i danas je, toliko godina kasnije, još uvijek aktualna. Radi se o potresnoj ispovijesti petnaestogodišnje narkomanke koja je odrasle podijelila na dvije strane. Lavrenčić Vrabec (2002:17) piše kako su na jednoj strani bili oni koji su zagovarali stajalište da knjiga poziva mlade naraštaje u svijet droge te da je zbog toga opasna, a nasuprot njima bili su oni koji su govorili da je knjiga „upozoravajući uzor, pošto mladima doslovno prikazuje kamo vodi ovisnost o heroinu“ (Lavrenčić Vrabec, 2002:17). U hrvatskoj se književnosti krajem devedesetih godina javljaju romani koji obrađuju tabuističku temu narkomanije, a Stjepan Hranjec (2006) u knjizi *Pregled hrvatske dječje književnosti* navodi najpoznatije: *Kad pobijedi ljubav* (1997.) Maje Brajko-Livaković, *Ljudi bez mjesta* (1998.) Tonče Anković i *Čarobni prosjak* (1999.) Sunčane Škrinjarić.

Tema narkomanije danas više nije jednom od onih tema o kojima se ne govori u dječjoj književnosti, iako će vjerojatno zauvijek ostati koliko aktualna, toliko i zastrašujuća i potresna. Upravo narkomanijom i svim problemima koje ona donosi bavi se Nada Mihelčić u romanu *Zeleni pas*. Sam naslov romana pomalo je neobičan i ne otkriva nam ništa o temi ali već na prvoj stranici autorica otkriva o čemu će biti riječi.

Imam osamnaest godina, bijesna sam i morala sam sve ovo zapisati, ako radi nikog drugog onda zbog onih budala iz moje škole koji kažu kako pokoja tableta ekstazija i malo marihuane još nikome nije naškodilo. A naškodilo je. Naškodilo je meni koja to nikada nisam ni kušala, a strašno je naškodilo mojoj šašavoj sestri i cijeloj mojoj obitelji i svima oko nas. (Mihelčić, 2009:9)

Prije tog početka Nada Mihelčić napisala je nekoliko redaka “umjesto posvete“ gdje se također može naslutiti kakvu “tešku“ knjigu čitatelj drži u rukama.

Borba s drogom rat je u kojemu, kao i u svakom satu, strada mnogo njih i to baš onako kao u svakom drugom ratu: mnogo je mrtvih, ranjenih, a i onih koji su preživjeli ali su ostali bez cjelokupne imovine i bez nade za neku svjetlu budućnost. Postoje i razlike između tog rata i onog svima poznatog u kojemu se koristi vatreno oružje. U ovom ratu rijetko tko govori o mrtvima, ranjenima i osiromašenima s dužnim poštovanjem, i mada je među stradalima mnoštvo mladih i još djece, mi za njihove roditelje češće pronalazimo riječi osude nego riječi suosjećanja i ljubavi. (Mihelčić, 2009:5)

Sama Nada Mihelčić objasnila je da nije htjela pisati o narkomaniji u stilu *Mi djeca s kolodvora Zoo*, nego je njena namjera bila „osvijetliti jedno nedovoljno vidljivo mjesto“, tj. htjela je čitateljima približiti način na koji žive braća i sestre ovisnika te njihovi roditelji.

Ako želim u žižu staviti braću i sestre ovisnika, onda mi je obitelj nužan instrument. Likovi su se nekako pojavili sami od sebe, ja sam samo prišla bliže i malo bolje ih pogledala. To je prosječna, simpatična, ni po čemu izuzetna obitelj, a pojava ovisnika je sve uzburkala. Ovisnik je kao kamen bačen u idiličnu bonacu takve obitelji i tada se kolobari šire, najjači su oni neposredno oko mjesta gdje je kamen pao, pa onda sve širi i slabiji zahvaćaju širu rodbinu, bliske prijatelje, susjede, znance itd. Unutar same obitelji ničiji život nije ostao netaknut. (intervju za tportal.hr, 2010)

Ovim je citatom Nada Mihelčić u potpunosti i pomalo slikovito objasnila zašto je napisala baš takav roman koji, iako se bavi problemom ovisnosti, ne pripovijeda Vlatka – ovisnica, nego njena mlađa sestra koja iz svoje perspektive progovara o tome kako ovisnost jednog člana obitelji ima velik utjecaj na sve ostale:

No, u našoj kući više ništa nije bilo isto kao prije. I mama i tata su uzeli bolovanje. Mama je besciljno lutala ulicama nadajući se kako će, u ovom gotovo milijunskom gradu, nekom Božjom providnošću naletjeti na Vlatku, a onda bi se razočarana vratila i kuhala, ili se pak vukla po kući poput nekog plačljivog duha. Tata se nije micao od starog kompjutera, planirajući u desetak dana nadoknaditi sav onaj već ranije obavljen posao, pohranjen u prijenosnom računalu kojega mu je Vlatka ukrala. (Mihelčić, 2009:97)

Vlatkina ovisnost imala je loš utjecaj i na Roberta, njenog brata blizanca koji je, između ostalog, bio prisiljen lagati djevojci Marini o situaciji s Vlatkom:

Robert je imao sitnih teškoća lažući Marini da su roditelji pustili Vlatku s prijateljicama na ljetovanje. Prije nekoliko dana su se i u gimnazijama dijelile svjedodžbe. Rob je imao sve pet, osim četvorke iz povijesti. Vlatka je dobila trojku iz hrvatskog, a sve drugo su bile dvojke i k tome još popravak iz matematike. Marina je išla s Robertom po te svjedodžbe, pa je vidjela Vlatkine ocjene i nije bilo lako uvjeriti je kako je pametno da Vlatka sada uživa i ujesen se pojavi na popravnom nakon samo tjedan-dva učenja. (Mihelčić, 2009:98)

Ispaštali su i najmlađi brat Alan, kao i sama pripovjedačica:

Oh, znala sam, itekako sam dobro znala kako mu je. Meni se to dogodilo već stotinu puta, milijun puta sam uložila sav svoj trud kako bih napravila nešto lijepo i dobro i pametno, a onda je Vlatka samo jednom svojom sitnom svinjarijom i prijestupom skrenula svu pozornost odraslih na sebe. Bilo mi je gotovo nemoguće izboriti se za mojih pet minuta slave i pohvale, jer je sav njihov komentar obično završavao s kratkom i mlakom pohvalom tipa "ma bravo" ili "krasno", a onda su se nastavili satima baviti Vlatkinim prijestupničkim ponašanjem. Često sam osjetila kako bih trebala razbiti neki izlog ili baciti bombu pa da oni opaze da i ja tu živim. Ne znam postoji li kakav zakon kojim bi se mlađim sestrama i braći olakšalo probijanje do srca roditelja, ali ako ga nema, trebalo bi ga svakako čim prije donijeti. (Mihelčić, 2009:102)

Vlatkino ponašanje loše je utjecalo i na baku koju više nije krasila pozitivna životna energija:

Sada su jutrom roditelji ponovo odlazili na posao, ali je baka izgubila svaku volju za kartanjem sa susjedima. Kao da je u ovih mjesec-dva ostarjela barem deset godina. Prije mi je smetalo što farba kosu onako crvenom bojom, a sada me žalostio i sam pogled na ona 2-3 centimetra izrasle sijede kose koju nije ni pokušavala sakriti. (Mihelčić, 2009:109)

U romanu, nažalost, kao što je nerijetko i u životu, problem narkomanije za sobom povlači još jednu tešku temu, a to je smrt. Na kraju romana Vlatkina ovisnost dovodi do njene smrti. Točnije, na posljednjim stranicama iz perspektive pripovjedačice, Vlatkine sestre, čitamo o Vlatkinu sprovodu:

S moje desne strane začuo se neljudski zvuk, kao da netko kroz bolno stenjanje pokušava kriknuti. Brzo sam okrenula glavu, no uspjela sam vidjeti samo Robertova leđa. Otrčao je kao lud, nekamo nasumce. Odmah do mojih zagrljenih roditelja stajala

je naša baka. Prvi puta otkad je znam imala je smeđe obojenu kosu i sada je tu stajala s krunicom u ruci, sitna i krhka poput malene pokisle ptice kojoj svaka studena kišna kap odnosi po kap snage. (Mihelčić, 2009:232)

A zadnji ulomak u romanu svjedoči o veličini sestrinske ljubavi:

Prišla sam, posegnula u džep i kriomice u grob umjesto zemlje ubacila svog zelenog psa. Prisilila sam se pogledati dolje. Pao je nespretno, na leđa, i one njegove zelene noge su sada u zemlji izgledale kao klice novog života i boljeg svijeta, koje su pale preduboko i možda se nikada neće probiti na svjetlo dana, ali postoje tu, kao zalog... (Mihelčić, 2009:233)

Iako se čitatelj kroz čitav roman nada kako će se Vlatka uspješno izvući iz pakla droge, na zadnjim stranicama susreće se s teškom istinom – Vlatkinom smrću. Čitav roman, a posebno njegov kraj, izrazito je potresan i težak kako za mlade čitatelje, tako i za odrasle.. Upravo zato što se autorica odlučila za tragičan završetak, uspjela je poslati snažnu poruku o problemu koji narkomanija donosi samim ovisnicima, ali i članovima njihovih obitelji (Živković Zebec, 2012:182). Važno je napomenuti da su, osim tabua narkomanije i smrti, u romanu prisutne i tabu teme mladenačke delinkvencije, zatvora i teške bolesti (Živković Zebec, 2012:181).

2.6. Tabui u romanima *Bilješke jedne gimnazijalke* i *Draga mama*

Iako sam naziv romana *Bilješke jedne gimnazijalke* na prvu povezujemo s nečim uobičajenim za „bezbrizan“ život tinejdžera kao što su npr. ljubavni problemi, roman dotiče temu smrti jer se radi o djevojčici čiji roditelji poginu u prometnoj nesreći te ona pokušava nastaviti život uz pomoć odsutnog brata moreplovca, tako da je zapravo većinu vremena prepuštena sama sebi. Osim smrti, u romanu se javlja i spolno iskorištavanje – pripovjedačicu je pokušao silovati bivši obiteljski prijatelj, “striček Ivo“. Igram slučaja, pripovjedačica susreće Ivu u parku te je on poziva na večeru. Ona nimalo ne sumnja u njegove namjere te odlazi u njegovu kuću gdje ga nalazi u romantičnoj atmosferi, bez supruge i djeteta. Dječje naivno ona i dalje ne prepoznaje Ivine loše namjere sve do trenutka kada joj se fizički ne približi i pokuša je silovati (Živković Zebec, 2012:177).

Osim toga pripovjedačica gimnazijalka u romanu propituje i neka vjerska pitanja:

„Znam da se ružno ponašam, ali što mogu kad sam izgubila poštovanje prema Crkvi. Najviše zato što se svećenici ponašaju kao da im žene nisu ravne. Do ludila ponavljaju onaj blesavi i neprovjereni trač o Evi i jabuci“ (Mihelčić, 2015:176). Kao tabu otvara se i pitanje tinejdžerske seksualnosti. Kako piše Dubravka Zima (2012:143), autorica u romanu koketira sa socijalizacijskim aspektom djevojačke seksualnosti „potvrđujući u konačnici tezu o diskurzivnoj proizvodnji seksa u adolescentskoj kulturi.“ Pripovjedačica o seksualnosti raspravlja sa svojim starijim bratom:

Putem kući oprezno sam dodavala poneko drveće već gotovo zapretenoj vatri razgovora o seksu. Baš me zanimalo. Luka nije glup i odmah je shvatio da umirem od želje za tim razgovorom. I nije to smatrao nepriličnim s obzirom na okolnosti. Želio me zaštititi od nevolja na tom planu istom onom temeljitošću s kojom mi je objasnio sve užase droge ili opasnosti od strujnog udara. Sve mi je rekao. Sve. Ispostavilo se da Luka zna o seksu više nego što su znali mama i tata zajedno (Mihelčić, 2015:33).

Detaljnije proučavajući roman, uočavamo još jedan tabu, ne toliko izravan, ali postojan. Naime, radi se o anoreksiji i bulimiji kao tabuiziranim bolestima. Pripovjedačica u romanu spominje te dvije bolesti koje su očito prisutne među njezinim vršnjakinjama, ali se i roditelji i škola prvo ograđuju od tog problema, da bi si kasnije tražili krivca i međusobno si prebacivali odgovornost (Živković Zebec, 2012:178).

Kada je u pitanju treći roman – *Draga mama*, Kos-Lajtman (2015:216) za njega kaže da će pažnju privući već i svojim jednostavnim naslovom pomalo romantičnog prizvuka. „Takva se može bitna aluzivna dimenzija, međutim, gubi već i početnim uranjanjem u složen kontekst suvremene tročlane zagrebačke obitelji koja se suočava s krizom vlastita opstanka“ (Kos-Lajtman, 2015:216). Romanom se provlači problematičan odnos Vlatkinih roditelja koji na kraju završava majčinim odlaskom u Oslo s drugim muškarcem. Stoga autorica otvoreno progovara o rastavi roditelja kao tabu temi koja nije toliko neobična u suvremenom društvu i svakako ne bi trebala biti tabuizirana.

Ne može se mene više varati onako kako se varaju djeca. Na primjer, ovaj međusobni odnos mojih roditelja. Ponekad ih iz svoje sobe čujem kako reže jedno na drugo, a čim

se ja pojavim, tope se od ljubavnosti. Malo sam se o tome raspitala kod škvaldre u školi. U mojem je razredu dvadeset i osam učenika. Među njima je sedam učenika čiji su se roditelji službeno rastavili, ali ih ima barem još toliko čiji se tata odselio u vikendicu ili je još kod kuće jer nema kamo otići, ali uopće ne razgovaraju, nego kažu klincima nešto u stilu: „Reci svojoj mami neka...“ ili: „Pitaj svoga ćaću kad mi napokon namjerava ostaviti novac za struju!“ (Mihelčić, 2015:26)

Osim rastave roditelja u romanu *Draga mama* također susrećemo tabu seksualnosti, ali i propitivanje religije:

Ako je želio da Adam i Eva žive vječito i da sami samcati vječno uživaju u raji i da nemaju djecu, onda ih nije smio napraviti različitog spola. A ako je htio da imaju djecu, zašto nije od gline napravio mnogo ljudi jer ovako ispada da su se, kako nije bilo nikog drugog, djeca Adama i Eve međusobno sparivala, onako: brat sa sestrom, i rađala su im se djeca, koja su se opet, u najboljem slučaju, sparivala s bratićem ili sestričnom, pa sam pitala rasku zašto bi Crkva naučavala da je bog mirno dopustio te prve inceste, a poslije ih, tijekom svih ovih stoljeća, najstrože zabranjivao, a šteta je već ionako nepovratno učinjena... (Mihelčić, 2015:109)

Također, javlja se i tabu homoseksualnosti koji ujedno propituje i odgajanje djece u istospolnim zajednicama:

Nakon njezina dugog i, meni pomalo nerazumljivog, uvoda, koji je tekao vrlo, vrlo polako jer je oprezno birala riječi, kao da ih pincetom jednu po jednu vadi iz spremišta, shvatila sam kako mi želi reći da je dobila anonimnu prijavu da Rea i ja živimo u neprimjerenom okruženju. (Mihelčić, 2015:121)

U tom kontekstu razrednica se pripovjedačici obraća ovim riječima: „Prijava koju sam dobila odnosi se upravo na to. Zar ti se ne čini pomalo čudnim da dvije mlade djevojke u razvoju, koje nisu ni u kakvim međusobnim rodbinskim vezama, žive pod istim krovom s dva starija muškarca?“ (Mihelčić, 2015:122).

3. LIKOVI IZ SUVREMENOG SVIJETA

3.1. Glavni likovi

Kos-Lajtman (2015:137) tvrdi kako su zaštitni znak romana Nade Mihelčić odlučni, samosvjesni, napredni, inteligentni i borbeni ženski likovi. Upravo je to jedna od zajedničkih karakteristika romana *Bilješke jedne gimnazijalke*, *Zeleni pas* i *Draga mama*.

Dubravka Težak (2015:307) u pogovoru romanu *Bilješke jedne gimnazijalke* piše kako je neobičnost njegove radnje uvjetovana neobičnošću glavnih likova.

Nada Mihelčić ne prikazuje svoje junake u igri, nekom pothvatu, drugovanju s vršnjacima, družbi izoliranoj od svijeta odraslih ili fantastičnom svijetu mladenačkih maštanja kako smo navikli u literaturi namijenjenoj mladima, nego izabire dijete unutar obitelji koja prerano doživljava brodolom i dijete nastavlja plivati ne bi li se održalo na površini okrutnog, uskogrudnog i sebičnog svijeta. (Težak, 2015:307)

Glavni je lik u romanu pripovjedačica-djevojčica koja „sportom ubija žalost, dobrom voljom prekriva neiskustvo, vedrinom i neslomljivošću ustraje u svojim nastojanjima da drži korak s ostalima koji žive u neokrnjenim obiteljima i da ostavi privid kako i ona živi na način usklađen s konvencijama koje postavlja društvo“ (Težak, 2015:308). Čitajući roman, možemo zaključiti da se radi o netipičnoj tinejdžerici koja kritički promišlja o svijetu oko sebe, a Stjepan Hranjec u *Pregledu hrvatske dječje književnosti* (2006:261) pripovjedačicu opisuje kao „autoričinu glasnogovornicu“. Tu tvrdnju dokazuje sljedeći ulomak iz romana u kojem se može pretpostaviti da autorica kroz riječi pripovjedačice iznosi neke svoje stavove ili interese:

Ja se ionako ubrajam u onih 0,012% hrvatske mladeži koju izlasci ne zanimaju. Mislim disko i to. Ili koncerti ovakvih i onakvih grupa. Bila sam. Kažu da je to jedan od najboljih rock sastava. Ma daj! Ponavljaju pet-šest hvatova na gitari. Dobro, možda sedam. Uvrh glave. Izašli su na pozornicu obučeni u neke prnje. Ta je ležernost bila hinjena tako proračunato da je to bilo licemjernije nego da su svi nabacili frak. Furali su kosurinu do pola leđa. Zurku koja je bila in kad je moj tata bio klinac (Mihelčić, 2015:29).

Dubravka Težak (2015:309) glavnu junakinju opisuje kao inteligentnu, osjetljivu, osjećajnu, ali vragolastu i živu, ponekad naivnu i prostodušnu, ali katkad i začuđujuće

zrelu i promišljenu. „Posljedica je to činjenice da je kao nadareno dijete prebačena iz prvoga u treći razred. Školsko gradivo nije joj predstavljalo problem, ali znači li škola samo svladavanje programom propisanoga gradiva?“ (Težak, 2015:309). Pa tako u romanu nailazimo na dijelove gdje vidimo da pripovjedačica fizičkim karakteristikama zaostaje za djevojčicama u razredu:

Malo me je mučio onaj skok u treći razred. Ne zbog nastave. Ja sam gradivo odavno svladala učeći s Lukom. Problem su bila djeca, jer sam uz njih izgledala kao patuljak. Ne možeš ti sakriti da su ti tenisice broj dvadeset i osam i da si za glavu niža od ostalih. (Mihelčić, 2015:14)

Težak (2015:309) piše kako pripovjedačica, osim što zaostaje za drugima fizičkim izgledom, ima i drugačije interese od djevojčica koje su već zagazile u pubertet: „Čula sam kako cure pričaju da je taj seks s dečkima super, ali sigurno se ne može usporediti sa svim onim zezalicama u američkim zabavnim parkovima“. (Mihelčić, 2015:271)

Osim što ju, kao i svaku tinejdžericu, more ljubavne brige, iz romana se da zaključiti da pripovjedačica na jedan svoj dječji način promišlja o životu i problemima koje on donosi:

Najviše me muči što ne znam kako se moram pripremiti za taj život u svijetu odraslih. Ne padam ja više na one fore kako mogu biti bez brige jer će me škola za to pripremiti. Ma daj! Škola mi nije pokazala ni prave mahune, a kamoli nešto opasno i zamke stvarnog života. (Mihelčić, 2015:158)

Sljedeća dva ulomka iz romana također svjedoče zbunjenim osjećajima pripovjedačice koja ne razumije svijet odraslih:

Svi se samo furaju na seks, kao da do sedamdesetog rođendana ne kane ustati iz kreveta. Ja bih htjela saznati čega još ima u svijetu odraslih i jako me zanima sve to sa signalima. A najviše od svega me svijetu me zanima kako bih mogla postati fatalna žena. To je ono kad nitko živ ne zna na čemu je s tobom. (Mihelčić, 2015:158)

Nedjeljom nemam nekih posebnih obveza, pa sam taj dan odredila za svoje pokušaje mentalnih uzleta i za poniranja u tajnoviti svijet odraslih. Znam da mi je taj svijet već sasvim blizu i jednog ću se jutro probuditi shvativši da su me usisali u svoj labirint. Ovako blesava i naivna, sigurno ću zalutati već na prvom raskrižju. (Mihelčić, 2015:155)

Iako je izgubila roditelje, u romanu se čini da u životu pripovjedačice nema previše mjesta za tužne misli i nostalgiju. Ipak, ističe kako joj nedostaju roditelji i kako je život bez njih poprilično kompliciran i težak, ali i da prihvaća situaciju koja ju je zadesila:

Katkad zbilja pomislim da mi je riknula neka daska u glavi. E, za takve ti stvari trebaju roditelji. Da ti mama da pusu i uvjeri te kako nisi kreten jer slične misli i strahovi ponekad dolaze i drugima. I onda te još malo tješi pa sve okrene na zezanje i još ti fino napravi zdjelu šnenokla i gotova stvar. A tata bi mi sad sigurno rekao čega se on bojavao kad je bio mojih godina. Jer, rekao bi, taj strah u nama je konstanta, samo su sablasti što ga izazivaju sve sofisticiranije. On je uvijek govorio kako je strah zapravo dobar jer te potiče... Zaboravila sam na što. No što sad mogu, ostala sam zaglavljena u svijetu koji ne kužim, poduprta samo bratom u daljini i s cućkom koji ne zna raditi šnenokle. (Mihelčić, 2015:66)

U romanu *Zeleni pas* središnji je problem Vlatkina ovisnost, no glavni je lik njena mlađa sestra – pripovjedačica koja u prvi plan stavlja sebe i progovara o svojim osjećajima te o tome kako se ona snalazi kao mlađa sestra jedne ovisnice. Na početku romana upoznajemo pripovjedačicu koja govori o svom položaju mlađe sestre:

Samo želim da me konačno prestanu gurati u Vlatkinu iznošenu robu i pritom govoriti kako sam sretna što imam stariju sestru čija mi odjeća stoji kao salivena, kao da na svijetu uopće postoji idiot koji bi htio da na njemu odjeća stoji kao salivena. Je, jako sam sretna! Toliko da mi se ponekad čini kako ću umrijeti uguraju li me u još samo jednu Vlatkinu krpju. (Mihelčić, 2009:14)

Položaj mlađe sestre možda najljepše sažima navedena rečenica: „Ne zavidim ja Vlatki, nego mi smeta što se cijeli naš život vrti oko nje, kao da mi ostali ne postojimo“ (Mihelčić, 2009:15).

Nada Mihelčić stvorila je takav lik tinejdžerice koji je, prema Dubravki Zimi (2012:140), doživio odmak od predodžbe o površnoj, živahnoj, socijaliziranoj i uklopljenoj adolescentici. Pod dominacijom muškog lika adolescenta lik adolescentice u književnom je prostoru većinom bio „oblikovan kao nezainteresiran za društveno izvan uskog okvira obiteljske i vršnjačke okoline, usmjeren na vlastitu ličnost i posebice vlastito tjelesno, i, uz vrlo rijetke iznimke, necjelovit izvan sretnog ljubavnog odnosa s vršnjakom“ (Zima, 2012:140). Dubravka Zima (2012:141) pripovjedačicu opisuje kao adolescenticu koja ima ozbiljne znanstvene ambicije, nije ljubavno

zainteresirana za nekog svog vršnjaka, ne zanima je odjeća i „ne nosi težak teret jedne od najperzistentnijih književnih konvencija hrvatske dječje/adolescentske književnosti o rodnom obilježavanju: teret „brbljavosti“, što su ga redom nosile gotovo sve sporedne i epizodne djevojčice u dječjoj i adolescentskoj prozi u hrvatskoj književnosti“ (Zima, 2012:141).

Pripovjedačica tako sa svojim vršnjakom Markom ima mali „laboratorij“ u napuštenoj praonici rublja (usp. Mihelčić, 2009:59), a njezinu veliku zainteresiranost za znanost vidimo u njezinom razmišljanju o budućnosti: „To što ću ja otkriti, velika je tajna i uopće ne želim o tome govoriti. Reći ću samo kako će to posve promijeniti svijet i da su nužni pokusi na životinjama“ (Mihelčić, 2009:62). Iako su pripovjedačica i Vlatka predstavljene kao sestre različitih osobnosti i interesa te često imaju sestrinske razmirice, pripovjedačica proživljava teške trenutke kada počinje shvaćati da Vlatka polako pada u ponor ovisnosti: „Onaj grč koji mi je stegnuo želudac nije popuštao. Odjednom mi je sinulo kako ona Vlatka koju sam poznavala, koju sam voljela i mrzila... koju sam voljela... više uopće ne postoji i ja je više nikada neću susresti. Potrčala sam tati u zagrljaj i počela plakati kao luda“ (Mihelčić, 2009:222).

Pred kraj romana pripovjedačica iskazuje vlastitu ljutnju i revolt nad paklom u kojem polako skončava Vlatka:

Te noći nisam mogla zaspati. Prvi sam put razmišljala o onima koji su nam sve to učinili, o prokletim kretenicima koji su svaki puta kad su joj prodali drogu, postajali malo bogatiji, a nju pomaknuli korak bliže onoj provaliji u kojoj je napokon nestala. O tim prokletnicima koji su nam svima uništili živote, koji su nam oteli Vlatku, koji su nam sustavno uništavali obitelj, koji su nas osiromašili i svakoga od nas učinili nesretnim, a nisu nas ni poznavali, niti ih je bilo briga koga su sve uništili. (Mihelčić,2009:223)

U Zanimljivo je promotriti i djevojčicu Viktoriju, gimnazijalku, glavnu junakinju romana *Draga mama*.

Kos-Lajtman (2015:136) opisuje ju kao bistru, zrelu i odlučnu djevojku koja ima jasne stavove te je nepokolebljiva u ostvarivanju onoga do čega joj je stalo.

Kao takva, ona pomalo podsjeća na gimnazijalku iz prvoga autoričina romana, osobito u nastojanju da životno kormilo ne ispusti iz vlastite ruke ni u onim izrazito zahtjevnim, nesvakidašnjim situacijama, baš kao i u traženju radosti u borbenom,

ekipnom sportu. Dakako, kao takva, ona dijeli temeljne osobine i s djevojčicom, pripovjedačicom u romanu *Zeleni pas*, tinejdžericom koja svjedoči propadanju, a na koncu i umiranju vlastite sestre od droge. (Kos-Lajtman, 2015:136)

Također, Kos-Lajtman (2015:137) piše kako je središnja problematika romana *Draga mama* nerazumijevanje između Viktorije i njezine majke, a u to se možemo uvjeriti već na samom početku romana čitajući Viktorijina promišljanja o odnosu s majkom:

Jao, kako ona meni može podići tlak! U posljednjih godinu-dvije uopće ne možemo normalno razgovarati. Ona misli kako je to zato što sam u pubertetu, ali stvari među nama sve su gore zapravo zato što je iz dana u dan sve očitije kako ja nisam njezin klon niti ću to ikada biti. (Mihelčić, 2015:8)

Kasnije u romanu također nailazimo na dijelove koji govore o tome kako ova majka i kćer imaju potpuno različite osobnosti:

Nažalost, nema baš nikakve aktivnosti u kojoj bih mogla uživati s mamom. Kao prvo, ona uvijek pazi da sve radi ozbiljno i s mjerom. Ne sjećam se da sam je ikad vidjela da se smije onako neobuzdano i od sveg srca. Ne, ona uvijek pazi i ako postoje formati osmijeha, na primjer od jedan do šest, ona će nekome uglednom podariti slabu trojku, a sav se ostali puk mora zadovoljiti manjim. Ako joj ponekad i pobjegne glasan smijeh, ona odmah pokrije usta rukom kao da se trudi ne kihati čovjeku u lice ili kao da joj nedostaju sva prednja zuba, pa ju je stid da to netko vidi. Kad sam bila klinka, to mi je bilo jako smiješno, a sad mi je bez veze. (Mihelčić, 2015:48)

Viktorija je mlada djevojka koja je mentalno na višoj razini od mnogih odraslih, u nekim situacijama promišlja zrelije čak i od vlastite majke. U romanu je to vidljivo u situaciji kada Viktorija s majkom razgovara o kupnji cipela. Naime, majka je odbila kupiti Viktoriji cipele koje je sama odabrala jer bi u njima "bila previsoka" pa tako objašnjava: „U ovoj su zemlji prosječni muškarci jedva koji centimetar viši nego ti sada. U onakvim cipelama stršila bi iznad svih i dok hodaš ulicom, gledala bi im tjeme, a ne lice. Malo je normalnih muškaraca kojima bi se svidjela takva žena“ (Mihelčić, 2015:52). Nakon tog majčinog poprilično ograničenog razmišljanja Viktorija iznosi svoje mišljenje: „Mama, ti imaš problem s riječju sviđanje. Ja sam htjela te cipele jer se meni sviđaju, a ne zato da bih se u njima ja svidjela nekome idiotskom slučajnom prolazniku. I, zašto bi meni muškarci određivali kakve ću cipele nositi?“ (Mihelčić, 2015:52). Ovdje se radi o individualnim razlikama između dvaju ženskih likova, ali

svakako i generacijskim razlikama koje često upravljaju modelima ponašanja i razmišljanja (Kos-Lajtman, 2015:140,141). Da Viktorija razmišlja otvorenije i zrelije od svoje majke, vidi se i u trenutku kada je upitala majku zašto se ne smije opušteno i od srca: „Neko mi vrijeme nije ni odgovarala, a poslije je na mnoga takva ili slična pitanja odgovarala univerzalnom rečenicom: “Pristojne žene to ne rade.“ Nije mi bilo jasno zašto se pristojne žene ne bi od srca smijale, pa sam jednom odlučila istjerati to na čistac“ (Mihelčić, 2015:48). Za razliku od toga, Viktorijin odnos s ocem je puno bolji. Oboje vole gledati sport na televiziji: „Jako volim gledati s tatom sve sportske prijenose, posebno rukomet jer se u to najbolje razumijem. Mi jedino ne gledamo umjetničko klizanje i natjecanja gimnastičara, i to zbog nepravednih sudaca“ (Mihelčić, 2015:45). Tome svjedoči i sljedeći ulomak:

Zato tata i ja uživamo gledajući sve igre loptom. I navijamo kao blesavi, tako da nas često mama dolazi opominjati kako je ne bismo sramotili pred susjedima. Pratimo čak i odbojku, koju zaista rijetko prenose, pa bučno pozdravljamo neobranjive servise, sjajne blokove na mreži i majstorske poteze našeg tehničara, a ponekad čak i zaplješćemo protivnicima jer, kako tata kaže, dobar je potez dobar potez ma tko ga izveo. (Mihelčić, 2015:47)

U trenutcima kada Viktorija predosjeća rastavu svojih roditelja, o tome odlučuje razgovarati s ocem, a ne s majkom: „Zapravo sam te htjela pitati hoćete li se ti i mama rastaviti, ali nisam to htjela tako naglo i nepristojno, pa sam pitala to za latinski i namjeravala napraviti neprimjetan prijelaz na pravu stvar“ (Mihelčić, 2015:41).

3.2. Sporedni likovi

3.2.1. Bilješke jedne gimnazijalke

Vedrana Živković Zebec (2012:175) u radu *Suvremena hrvatska književnost za mlade na primjeru romana Nade Mihelčić* piše kako šesnaestogodišnja pripovjedačica iz romana *Bilješke jedne gimnazijalke* odrasta u obitelji koju teoretičari nazivaju „prazno gnijezdo“. „Prazno gnijezdo je tip obitelji koja nastaje nakon socijalne,

fizičke, emotivne rastave/odlaska djeteta i roditelja (npr. smrt, selidba, prekidanje kontakta i dr.)“ (Harmija, 2006:58, prema Benzešek 2005). Dakle, kao što je već spomenuto , u romanu *Bilješke jedne gimnazijalke* roditelji djevojčice tragično pogibaju u prometnoj nesreći te ona ostaje sama s Lukom – bratom moreplovcem koji je većinu vremena odsutan. Unatoč tome Luka ima veliku ulogu u životu svoje sestre. „Brat Luka rano shvaća kako ne treba prepustiti drugima da ti određuju sudbinu, nego treba spoznati zakonitosti vlastitoga karaktera i potražiti mogućnosti za autentičan život“ (Težak, 2015:307).

U sljedećem ulomku iz romana vidi se posebnost Lukinog karaktera:

Kada je bio u sedmom razredu, Luka je počeo crtati brodove. Iz čista mira. I more. U početku je to radio samo u školi, na satovima likovnog. Recimo, nastavnica im kaže neka sami odaberu što žele crtati. Luka nacrtá brod. Pa neka nacrtaju nešto o čemu sanjaju. On nacrtá brod. Neka nacrtaju vazú s cvijećem. On nacrtá brod. Gdje ti je vaza? Tu unutra. Neka nacrtaju karneval. On nacrtá brod. Gdje ti je karneval? U Rio de Janeiru. On baš ide tamo brodom. Eno, Rio je ona mala mrlja na onom malom kopnu u daljini. Onda im ona kaže neka nacrtaju slobodu. Luka odmah pukne pola tube plave tempere ravno na papir. U sredini ostavi malo prazno da tu upuca neki brod kad opere kist od plave boje. Bijelom je sredio dobar dio broda i prešao preko gornje polovice plave da iz toga izvuče nekakvo nebo, a dolje bijelim crticama uzburkano more na kojih šest bofora. I gotovo. (Mihelčić,2015:15)

Dubravka Težak ga u pogovoru romana uspoređuje s dobrim duhom koji iz daljine usmjerava sestru da i ona „razabere svoje mogućnosti i da uzme u svoje ruke pravu mjeru vlastite sudbine“ (Težak, 2015:308). Luka je prisiljen svoju brigu za mlađu sestru iskazivati putem telefonskih razgovora: „Drugi je poziv bio Lukin. Zabrinuto je pitao jesam li dobro. Opet će zvati u podne. Ako je sve u redu, a želim nekamo izaći, neka samo snimim novu poruku na sekretarici, tek da ne poludi od brige. To mu je bila dobra ideja. Vratila sam traku i, pazeći da mi glas zvuči što vedrije, upucala novu poruku“ (Mihelčić, 2015:155).

Bez obzira na kilometre koji ih dijele Luka usmjerava i savjetuje mlađu sestru najbolje što zna:

Loša strana svega toga je što mi je Luka onim razgovorom potresao čvrsto tlo pod nogama, onako devet stupnjeva po Richterovoj ljestvici. To i možeš očekivati od

njega. Jednostavno ti svojim baljezganjem zdrma cijeli svijet, brzo sjedne u taksi i odjuri u daljinu, a ti sad misli i snalazi se kako znaš. Spomenula sam mu to čim je prvi put telefonirao, ali ne možeš ti njemu ništa. Rekao je kako je i htio da malo mozgam, a ne da završim k'o Bucekova žena koja s dalekozorom bulji u ljude i samo kritizira. (Mihelčić, 2015:216)

Lukina dobronamjernost i briga za sestru očituju se i u trenucima kada on dolazi kući da bi riješio situaciju s Ivom koji mu je pokušao silovati sestru, kao i probleme koji su nastali u njezinoj školi: „Pomislila sam kako je, ovako pospan, jutros jurio brijaču, pa ravnatelju, pa razredniku, profi iz hrvatskog i tko zna kome još. Sve samo zato da bi me spasio iz nevolja u koje sam se sama uvalila. I sad, eto, odvaja zadnje sate prije polaska kako bi mene trapavu nešto naučio i kako bi mi pokazao da duga haljina lijepo pleše valcer“ (Mihelčić, 2015:265).

Još jedna osoba koja se brine za mladu djevojku koja je ostala bez roditelja je umjetnica Elena. Kako piše u romanu, Eleni je Luka namijenio ulogu mamine najbolje prijateljice koja će „živjeti u njihovoj kući i brinuti se za mlađu sestru“. Pripovjedačica je odmah prihvatila Eleni: „Pojma nemam odakle je znao za Eleni, no odmah mi se svidjela. Kad joj je Luka ukratko izložio što se dogodilo roditeljima i zašto ju trebamo, nije onako licemjerno govorila kako je to tragedija i kako joj je silno žao. I zašto bi joj bilo žao, nikad nije ni vidjela naše roditelje“ (Mihelčić, 2015:26). S vremenom pripovjedačica i Elena postanu dosta bliske pa se tako djevojka počela povjeravati toj pomalo čudnovatoj umjetnici. Ispričala joj je o problemu prijateljice Ane koja je svog oca jedne večeri uhvatila u preljubu. Tijekom razgovora o tome Elena ruši iluziju mlade neiskusne djevojke koja živi u uvjerenju da je ljubav „centripetalna sila neke obitelji“ (Mihelčić, 2015:113). Elena joj objašnjava realnu situaciju:

Ne čini li ti se da je obitelj naše malo, privatno pleme u kojem imamo svoj status, naše malo vježbalište uzimanja i davanja povlastica i ustupaka, gubljenja i probitaka. Premda to na prvi pogled ne izgleda tako, težište svih članova je u istoj točki, nekoj neutralnoj nuli. Savršeni balans. Eto, uzmi tu njezinu obitelj i vidjet ćeš kako nema žrtava. Svi dobivaju ono što žele, a žrtvuju samo ono što im je manje važno. Samo vanjski promatrači imaju taj privid nesrazmjera. To što si tako poetski nazvala jedenjem govna, samo je hvatanje ravnoteže. Tvoja Ana će se ubrzo zapitati zašto bi ona sudila o ljubakanju ako je mami i tati dobro. I baš je briga tko se s kim ljubi ako nju vole i ako će bezbrižno studirati. Razumiješ? Tek na tren je svima izmaklo tlo pod

nogama, no sad će težište opet uskočiti tamo gdje je oduvijek i bilo. I svi će biti sretni, s onim slatkim okusom vlastita probitka... (Mihelčić, 2015:114)

3.2.2. *Zeleni pas*

Vedrana Živković Zebec piše kako u romanu *Zeleni pas* pratimo probleme naizgled normalne, prosječne obitelji koja doživljava krah zbog ovisnosti jedne članice. „Obitelj je situirana, otac je arhitekt, majka radi u banci. Prate ih problemi suvremenih obitelji koje karakterizira nedostatak vremena i težnja za osiguravanjem financijski sigurnog života djeci“ (Živković Zebec, 2012:180).

Sljedećih nekoliko ulomaka ovoga rada donosi analizu lika Vlatke – ovisnice koja na kraju romana umire. Vlatka je naizgled obična tinejdžerica koju zanimaju dečki i izlasci, a pripovjedačica je opisuje ovim riječima:

Ne zavidim ja Vlatki, nego mi smeta što se cijeli naš život vrti oko nje, kao da mi ostali ne postojimo. A ne radi ništa, samo satima visi na telefonu i sa svojim blesavim prijateljicama spika o dečkima. I o diskotekama. Od ponedjeljka do petka cvili kako bi ona u subotu išla u disko, a starci samo sikću neka radije sanja o nečemu što bi joj se možda moglo i ostvariti. Subotom joj je već firka, pa glasno plače i starci se konačno slome. Onda mora gledati mamu u oči i obećati kako će se vratiti do dvadeset i tri sata. (Mihelčić, 2009:15)

U prvom dijelu romana pripovjedačica opisuje i Vlatkin prekid s dečkom Arisom te kako je taj događaj jako pogodio Vlatku:

Vlatka je tu bez ikakvog pardona širom razastrla svoju depresivnu mapu svijeta. Tako sam iz prve ruke saznala kakvi me sve užasi čekaju ako krenem njezinim stopama pa se i ja zaljubim u nekog usporenog šminkera. Morala sam izvući pouku, jer tih je dana Vlatka izlistala sve, od glasnog plača, gladovanja, zaključavanja u zahod ili urlanja na mene i Alana, pa do tupog buljenja u zid.(Mihelčić, 2009:27)

O tome da je Vlatka lik tinejdžerice potpuno drugačiji od glavnog lika, njezine sestre, svjedoči i situacija kada Vlatka pomalo nerazumno želi imati oči drugačije boje: „Naravno, mamino zlato se uopće ne ždere zbog svog mozga. Ona je već mjesecima u laganoj depri, jer ima obične smeđe oči, a ne plave. A ona bi baš plave, jer bi joj ful išle uz gotovo crnu kosu. To joj je ludilo mama sasjekla još u korijenu, čim je počela bulazniti“ (Mihelčić, 2009:12).

Iako se ponekad čini da Vlatku zaista nije briga za njenu obitelj, trenutak kada se pojavljuje na Alanovu koncertu u glazbenoj školi svjedoči da joj je stalo, ali da je jednostavno ovisniku droga na prvom mjestu. Vlatku je ovisnost u kratkom vremenu izmijenila gotovo do neprepoznatljivosti, a o promjeni njenog fizičkog izgleda pripovjedačica govori ovako:

Mi četvoro smo još uvijek nepomično stajali, kao neki skamenjeni odbor za doček, zureći u onu spodobu koju je pas, izbezumljen od sreće, gotovo srušio, a kada se sagnula da ga pogladi, lizao ju je onom svojom jezičinom po cijeloj glavi. Samo po tome smo znali da je to Vlatka. Spodoba je imala kratko ošišanu plavu kosu, toliko svijetlo obojenu da je bila gotovo bijela. Samo je na desnoj strani glave, negdje na pola puta između sljepoočnice i tjemena, imala ostavljen jedan pramen kose spleten u tanku pletenicu koja je sezala do ramena. Oni što rade piercing po raznim dijelovima tijela sigurno su na njoj zaradili cijelo bogatstvo, jer je imala dva prstena preko lijeve obrve, jedan joj je bio provučen kroz nos, dolje kroz onu pregradu između nosnica, onako kao onom biku kojega smo jednom vidjeli na stočnom sajmu. Na svakoj uški imala ih je barem pet – šest, a jednog posred donje usnice. (Mihelčić, 2009:172,173)

Taj ulomak opisuje Vlatku kada se prvi put vratila kući. Nakon toga je opet pobjegla, dugo je vremena tumarala u nepoznatom te završila čak i u zatvoru. Tek pred kraj romana saznajemo da je Vlatka pronađena i da je zaražena hepatitisom.

Iako se distanca između Vlatke i njezine mlađe sestre – pripovjedačice proteže gotovo čitavim romanom, na samom kraju doživljavaju lijep trenutak prisnosti u kojem Vlatka progovara o bojama i zelenom psu kao nečemu najljepšem što je vidjela, a s druge strane sestra Vlatki u povjerenju otkriva svoje znanstvene snove i ideje o zelenom psu. Nakon toga, mlađa sestra odlučuje od glinamola izraditi figuricu zelenog psa za Vlatku te ga ostavlja pokraj njena kreveta. „Nikada mi nije zahvalila niti rekla je li lijep, ali ja sam znala da joj je drag, i kada sam jednom u rano jutro vidjela kako napola prekriven njezinom kosom leži uz nju na jastuku, pobjegla sam u zahod i tamo plakala od sreće“ (Mihelčić, 2009:230).

Važno mjesto u romanu imaju i likovi roditelja – majka Elza i otac Emil. Iako kao i svi roditelji vole svu svoju djecu jednako, zbog fokusiranosti na Vlatku i njene probleme, počinju zanemarivati ostalu djecu. „Svi prolaze emocionalne krize koje uzrokuju svađe i nerazumijevanje, a čak se javlja i mogućnost rastave roditelja“ (Živković Zebec, 2012:180). Živković Zebec (2012:180) također piše kako roditelji

puno promišljaju o tome u čemu su pogriješili u odgoju djece jer su bili uvjereni da se takvi problemi „događaju nekome drugome“. U svojoj tuži, roditelji ali i cijela obitelj suočavaju se s problemima unutar obitelji kao i problemima koje im nameće suvremeno društvo puno predrasuda i licemjerstva (Živković Zebec, 2012:180):

Mogu te utješiti jedino time da je to ipak mnogo lakše nego biti roditelj nekoga tko se drogira. Svi će se pitati kakva sam ja to mati, kako to da nisam ništa poduzela, a svi će govorkati i o tome kako je mala sigurno bila nesretna i zanemarena, pa je zato potražila utjehu u drogi. Tata i ja smo ti koje će okriviti za njezin život, koji je možda zauvijek upropašten...(Mihelčić, 2009:107)

U romanu treću generaciju likova predstavlja baka, umirovljena učiteljica. Živković i Vrabec ističu kako je baka svjesna roditeljskih pogrešaka te svojim drugačijim, posebnim pristupom koji je izgrađen na povjerenju, ublažava nedostatak roditeljske pažnje i nerazumijevanja (Živković Zebec, 2012:181). Na početku romana pripovjedačica baku opisuje kao osobu koja zrači posebnom životnom energijom. Kao takva ona nimalo ne nalikuje krhkim bakicama kakve se obično javljaju u dječjim pričama, već naprotiv, ovdje se radi o baki koja nosi traperice i boja kosu u “ferrari crveno“ (Mihelčić, 2009:30). Njoj su hobi kartanje i igranje flipera, a njena je unučad zbog toga smatra “cool“ bakom bez koje bi život s roditeljima bio neizdrživ (Mihelčić, 2009:30).

Bakinu razumnost uočavamo i u situaciji kada se najmlađi brat Alan veselio snijegu i sanjkanju, ali mama fokusirana na Vlatku zamjera dječakovo veselje: „Sanjkao bi se? Sestra ti je negdje na toj hladnoći bez veste i kaputa, gladna i žedna, a ti tu sjediš na toplom, prežderavaš se s puricom i naručuješ još više snijega kako bi još malo bolje uživao...“ (Mihelčić, 2009:161). Nakon toga, javlja se baka kao Alanova zaštitnica i crta zdravog razuma u majčinom ludilu:

-Ne možeš tako, Elza – govorila joj je baka tonom učiteljice. – I ja sam svaki puta kad sam pogledala kroz prozor, pomislila isto što i ti, ali ne možemo djecu kriviti za to. Već mjesecima pitaš kamo je nestao slatki mali Alan, a vidiš kako sama ubijaš svaki znak djeteta u njemu. Pa nije on otjerao Vlatku, niti je naručio puricu, niti je naručio snijeg. Vlatka je bila tvoja odgovornost, a ne Alanova, pa se nećeš na njemu ni iskaliti, barem ne dok sam ja živa... (Mihelčić, 2009:162,163)

3.2.3. *Draga mama*

Odmah nakon predstavljanja Viktorije – glavnog lika u romanu *Draga mama* – upoznajemo i likove njezinih roditelja.. Kos-Lajtman (2015:137) Viktorijinu majku opisuje kao sredovječnu ekonomisticu „koja pomalo naivno sanja o novopronađenoj mladosti i sreći“ (Kos-Lajtman, 2015:137). Čitajući roman, može se zaključiti da Viktorijina majka život provodi pokušavajući se uklopiti u suvremeno društvo, ne želi se ni na koji način isticati i uvijek brine o tome „što će susjedi misliti“. Iako odrasla žena, u puno situacija dokazuje kako emotivno i socijalno nije zrela jer je ostala zarobljena u malograđanskom svijetu fokusiranom na onom izvanjskom – puno brine o svom izgledu i ponašanju u javnosti, pa je tako opterećena ne samo svojim već i Viktorijinim izgledom:

Mama stalno govori kako me ni igranje rukometa neće spasiti od pretjerane debljine i neka se ugledam na nju, koja je tako lijepo vitka jer se zdravo hrani, a ne kao ja, koja jedem svako smeće koje je provelo deset minuta na rešetki roštilja. Naravno da sam poludjela i počela sam se derati kako ona nije lijepo vitka, nego je jedna živčana žlundra na visokim petama! (Mihelčić, 2015:29)

Što se tiče Viktorijina odnosa s ocem, on je mnogo dublji i kvalitetniji nego odnos s majkom. Prema Kos-Lajtman (2015:138) Viktorijin otac je intelektualac srednjih godina koji nije izgubio bliskost s kćeri tinejdžericom te sposobnost iskrene komunikacije. „Otac i djevojka sličniji su i senzibilitetom i interesima, iako je i njihova svakodnevnica, dakako, baš kao i svakodnevnica bilo kojeg pubertetlije, označena povremenim trzavicama i sitnim zadjevicama“ (Kos-Lajtman, 2015:137,138). Viktorijin otac je dobronamjerman, otvorena karaktera i shvaća da je poanta suživota prihvaćanje, što možemo vidjeti u njegovom obraćanju supruzi Sonji – Viktorijinoj majci:

– Znaš, Sonja, ne sviđa mi se ovaj razgovor jer nekako osjećam da ćeš me krivo shvatiti. Do sada se sav taj trud isplatio jer sjajno izgledaš, ali mislim kako ti je pametno posvetiti se nečemu izvan sebe jer vrijeme leti i za nekoliko godina bit će ti sve teže. Nađi neki hobi koji će te usrećiti, nešto u čemu ćeš moći napredovati, a ne pokušavati zaustaviti kotač... (Mihelčić, 2015:81,82)

Važnu ulogu u romanu ima Viktorijina najbolja prijateljica i savjetnica Rea, a kao takvu pripovjedačica je opisuje ovim riječima: „Rea je genij. Ona je moja najbolja

prijateljica. Još od vrtića. Idemo u isti razred, sjedimo u istoj klupi, igramo rukomet u istom klubu i sviđaju nam se slični dečki“ (Mihelčić, 2015:12). Rea je djevojčica koja živi samo s ocem i kao takva pruža veliki oslonac Viktoriji:

Naravno, Rea nije imala nikakvih osobnih iskustava s takvim problemom, pa se ograničila samo na to da me tješi, i to uvijek spominjući samo dvije stvari. Kao prvo, uopće nije loše živjeti samo s tatom, i kao drugo, ako se sve to zaista i dogodi, ja tu uistinu nisam ništa kriva i neka ne budem luda i mislim kako mama namjerava otići samo zato što ja nisam htjela zelenu minicu ili zato što zna da mi ide na živce kad pred drugima govori kako smo frendice. Rekla je da se odrasli rastavljaju onda kada žele spavati s nekim drugim ili kad si u svemu već idu uzajamno toliko na živce da se i razgovor o kupovini kile šećera pretvori u svađu. Pitala sam je odakle ona to zna pa je rekla kako joj je to njezin tata objasnio. (Mihelčić, 2015:83,84)

3.3. Opozicija „mi – oni“

Opozicija „mi – oni“ odnosi se na različitosti među generacijama koje susrećemo u romanima Nade Mihelčić. U romanu *Bilješke jedne gimnazijalke* opozicija „mi – oni“ može se iščitati iz odnosa pripovjedačice prema školskim autoritetima te u odnosu njezinih vršnjaka prema roditeljima. Jedini autoritet koji priznaje djevojka je upravo njezin brat Luka. Kako piše Živković Zebec, njega poštuje i divi mu se, ali istovremeno se pomalo boji njegove reakcije na probleme koje je stvorila u školi (Živković Zebec, 2012:176). Stoga „donosi kritiku školskog sustava koji mlade ne priprema za život“ (Živković Zebec, 2012:176).

Najviše me muči što ne znam kako se moram pripremiti za taj život u svijetu odraslih. Ne padam ja više na one fore kako mogu biti bez brige jer će me škola za to pripremiti. Ma daj! Škola mi nije pokazala ni prave mahune, a kamoli nešto opasno i zamke stvarnog života. (Mihelčić, 2015:158)

Što se tiče njezinih vršnjaka, oni „u svojem odnosu prema roditeljima razvijaju otpor jer nailaze na međusobno nerazumijevanje“ (Živković Zebec, 2012:176). Tako se prijateljica Renata nalazi u problemima jer njeni roditelji ne žele prihvatiti njezinog dečka Alena samo zato što ima naušnicu i tetovažu. „Njih ne zanima njegova osobnost,

nego prosuđuju na temelju fizičkog izgleda, vode ih predrasude, što mladi ne razumiju“ (Živković Zebec, 2012:176).

U romanu *Zeleni pas* također postoje razlike među generacijama. Za početak, valja napomenuti kako se u romanu javlja tip „proširene obitelji“. Proširena obitelj je ona u kojoj žive barem tri generacije, piše Haramija (2006:58, prema Benzešek 2005). Nerazumijevanje među generacijama javlja se kada pripovjedačica ne razumije ponašanje svojih roditelja te njihovu popustljivost prema Vlatki. Ostala braća – Robert i Alan – također osjećaju nerazumijevanje prema roditeljima jer ne dobivaju dovoljno roditeljske pažnje (Živković Zebec, 2012:180). Kako je već spomenuto, u romanu se javlja i treća generacija likova, a to je baka. Zbog toga što se radi o proširenoj obitelji, Živković Zebec piše kako se opozicija može vidjeti i „na liniji baka – roditelji, osobito baka – majka“ (Živković Zebec, 2012:180,181). Općenito, razlika između odraslih i djece u romanu vidi se „u odnosu prema školi i nerazumijevanju odraslih uopće koji su s jedne strane prebrižni prema svojoj djeci jer su još „klinci“, a s druge strane u odnosu prema školi i ocjenama traže od njih potpunu odgovornost“ (Živković Zebec, 2012:181). Generalno gledajući, upravo je ta opozicija relativno česta pojava u odnosima tinejdžeri – roditelji, ne samo u romanima već i u životu.

Roman *Draga mama* također naglašava opoziciju „mi – oni“, ali ne onim intenzitetom kao prethodna dva romana. Individualne razlike koje se javljaju između lika majke i lika tinejdžerice Viktorije zapravo predstavljaju „kolektivne, generacijske razlike što nerijetko upravljaju modelima ponašanja i razmišljanja“ (Kos-Lajtman, 2015:141). Osim toga, može se primijetiti kako autorica kroz pripovjedačicu kritizira medije i društvo uz dozu ironije:

Slušam kako nama, mladima, svi govore kako ne smijemo lagati, a oni lažu punom parom. Evo, sada su na televiziji rekli kako će porasti plaće i zato će se jako povećati javna potrošnja. Ma, možeš si misliti! Ako se uopće išta bude dogodilo, onda će plaće značajno porasti onima koji ionako imaju gomilu love i troše je negdje u tuđini. Mojim će starcima njihova mizerna plaća možda porasti za kakvih osamdeset ili sto kuna. To će biti pravo čudo od povećane potrošnje! Čak i ako združe taj novac, bit će to taman za jedan kilogram lošije bijele ribe i za jedno pakiranje toaletnog papira. (Mihelčić, 2015:24,25)

4. NARATIVNE, JEZIČNE I STILSKE KOMPONENTE

4.1 Narativnost romana *Bilješke jedne gimnazijalke*, *Zeleni pas* i *Draga mama*

Sanja Vrcić-Mataija u svom radu *Prilog tipologiji hrvatskoga dječjeg romana* piše kako „s obzirom na položaj lika kao polazišne narativne figure možemo govoriti o četiri tipa realističkoga dječjeg romana dvadesetoga stoljeća“ (Vrcić-Mataija, 2011:148). Ona tako navodi sljedeću podjelu: *roman lika*, *roman družine*, *obiteljski roman* i *međugeneracijski roman*. Kada bi trebali svrstati romane Nade Mihelčić u jednu od ovih kategorija, to bi bili obiteljski romani. Vrcić-Mataija navodi kako postoje „dva oblika obiteljskog romana“ (Vrcić-Mataija, 2011:152): obiteljski roman sa slikom tradicionalne obitelji i obiteljski roman sa slikom suvremene obitelji.

Prema Vrcić-Mataiji (2011:152) obiteljski roman sa slikom suvremene obitelji donosi međugeneracijski sraz uvjetovan vremenom sazrijevanja mladih adolescenata te mladenačkim buntom. Radi se, dakle, o romanima sa slikom suvremenih obitelji koje su često problematične: roditeljski preljub, alkoholizam, karijerizam, nedostatak vremena za brigu o djeci, tematiziranje narkomanije. U skladu s time roman *Bilješke jedne gimnazijalke* donosi problem odrastanja bez roditelja, roman *Zeleni pas* tematizira narkomaniju, a u romanu *Draga mama* prisutan je roditeljski preljub.

Slijedi daljnja analiza naratološke strukture romana Nade Mihelčić. Romani *Bilješke jedne gimnazijalke* i *Zeleni pas* pisani su iz pozicije prvog lica. Karakteristično za pripovijedanje u prvom licu, tvrdi Sesar (2013:432), jest veća prisnost čitatelja s pripovjedačem te ispovjedni ton. Osim toga, „monološka pripovjedna forma otvara u svijesti čitatelja drugačiju perspektivu, neposredno sudjelovanje u događajima na način na koji ih doživljava lik“ (Sesar, 2013:432).

Književni kritičar Gerard Genette (1992:98) u djelu *Tipovi fokalizacije i njihova postojanost* iznosi sljedeću razdiobu pripovijedanja s obzirom na pripovjedne perspektive: pripovjedni tekst sa sveznajućim autorom, pripovjedni tekst s gledištem, objektivni pripovjedni tekst te pripovjedni tekst u prvom licu. S obzirom na to, romane *Bilješke jedne gimnazijalke* i *Zeleni pas* možemo svrstati u pripovjedni tekst u prvom

licu jer su prisutne pripovjedačice koje iz svoje subjektivne perspektive progovaraju o događajima.

Proučavajući roman *Bilješke jedne gimnazijalke*, prema Sesar (2013: 432), primjećujemo upotrebu unutarnjeg monologa kojim se predočava unutarnji svijet pripovjedačice gimnazijalke pa tako imamo mogućnost sudjelovati u njezinu sazrijevanju i odrastanju, razmišljanjima o sebi i drugima itd. „To pridonosi osjećaju govorne situacije, tj. trenutnog ostvarivanja diskurza“ (Sesar, 2013:432,433) čime se iskazivač mijenja u kazivača, naglašava se usmenost i približava se svakodnevnom govorenju. Tako je čitatelj privilegirano pozvan voditi dijalog (iako ne izravno) s pripovjedačicom, čime u vlastitim mislima promišlja o njezinim argumentima i stavovima (Sesar, 2013:433).

Zeleni pas ima slična narativna obilježja kao *Bilješke jedne gimnazijalke*. Pripovijedanje je od samoga početka u prvom licu, a situacije upoznajemo iz perspektive glavne junakinje, pripovjedačice. Tim se činom premještanja „žarišta pripovijedanja na mlađu sestru zadobio specifičan fokalizatorski učinak“ (Sesar, 2013:433). Svaki čitatelj može razmišljati o tome kako su događaji trebali biti preneseni iz Vlatkine perspektive te što bi bilo da je ona iznosila svoje doživljaje i osjećaje na cijelu situaciju. Međutim, kao što je već spomenuto ranije, cilj autorice, kako je sama rekla, bio je „osvijetliti jedno nedovoljno vidljivo mjesto“ (Mihelčić, 2010) pa je stoga naglasak pomaknut s Vlatke na one događaje i situacije koje proživljavaju svi ostali članovi njene obitelji (Sesar, 2013:433).

Sagledavanjem situacije onako kako je doživljava Vlatkina mlađa sestra, čitatelju su otvorena vrata u intimnost događaja unutar obitelji koja se iznenada mora nositi s tragedijom za koju se obično mili da se uvijek događa nekome drugome. Vlatkina tragična svakodnevica, beskućništvo i drogiranje ostaju po strani, o njima doznajemo vrlo malo, najčešće iznenadnim saznanjima o krađi ili izmamljivanju novaca od rodbine. (Sesar, 2013:433)

Unutarnji monolog je još jedna poveznica ovog romana s *Bilješkama jedne gimnazijalke*. Osim toga, junakinje oba romana, prema Sesar (2013:433), razmišljaju na sličan način o događajima koji su ih snašli; one „sazrijevaju u teškim okolnostima u kojima se moraju boriti s čime se ne bori većina njihovih vršnjaka i vršnjakinja pa

zbog patnje postaju samosvjesnije i odgovornije od ostataka društva u kojem se kreću“ (Sesar, 2013:433).

Bilješke jedne gimnazijalke i *Zeleni pas* za složena i teška tematika koju donose trebaju i nešto kompleksniju narativnu strukturu, što objašnjava Sesar u radu *Tri romana Nade Mihelčić u kontekstu suvremenog uobličavanja žanra*. Tako u romanu *Bilješke jedne gimnazijalke* susrećemo mnogo analepsi i prolepsi tijekom pripovijedanja, bez određenog kronološkog rasporeda, uz upotrebu retrospekcije (Sesar, 2013:434). A Sesar nadalje objašnjava: da je „diskurz [je] slojevit kao što je i slojevito čovjekovo razmišljanje, napose razmišljanje jedne tinejdžerice“ (2013:434). S druge strane, u romanu *Zeleni pas* postoji određeni kronološki redosljed kojim se odvija radnja. Sa sigurnošću možemo reći da bi čitatelj u rukama držao potpuno drugačiju knjigu da je umjesto pripovjedačice progovarala ovisnica Vlatka ili netko od roditelja. Ovako, iz perspektive mlađe sestre saznajemo o raznim situacijama i događajima, ali paralelno možemo doprijeti do njezina unutrašnjeg svijeta prošaranog različitim osjećajima, što nam omogućuje suživljavanje s protagonisticom (isto kao i u *Bilješkama jedne gimnazijalke*) (Sesar, 2013:434). S obzirom na to da je naracija u romanu usmjerena na događaje i probleme u obitelji, izostavljena su neka obilježja inače karakteristična za književnost za mlade. Npr. pripovjedačica nije obilježena pripadnošću nekoj određenoj skupini ili vrstom glazbe koju sluša; nju određuje samo to što je sestra ovisnice – promatramo je kao “izoliranog” pojedinca. (Živković Zebec, 2012:181).

Kos-Lajtman (2015:138) piše kako zanimljivost, ali i kvaliteta romana *Draga mama* dolazi iz načina na koji autorica vodi priču. Svi događaji u romanu, ali i emocije i razmišljanja, prikazani su iz pripovjedačke perspektive mlade Viktorije. Zbog toga ovaj roman, kao i prva dva, možemo svrstati u Genetteov *pripovjedni tekst u prvom licu*. To što ona iznosi, naravno, u potpunosti je subjektivno te okarakterizirano raznim razmišljanjima i osjećajima „koje proživljava tijekom najtežih mjeseci svojega odrastanja“ (Kos-Lajtman, 2015:138). Iako mladenačka, neiskusna i subjektivna, prema Kos-Lajtman (2015:138), Viktorijina je perspektiva istovremeno netipično zrela za tinejdžericu. Upravo zahvaljujući takvom fokalizatoru, roman prelazi granice individualnih problema jedne obitelji te dotiče aktualnu društvenu problematiku preljuba, bračne krize, položaja djeteta prilikom rastave roditelja, teške ekonomske situacije, školstva itd. (Kos-Lajtman, 2015:139). „Štoviše, *Draga mama* aktualizira i

neke od najtežih društvenih pitanja koja čak i u zemljama suvremenog zapadnog svijeta – koje nam često služi kao uzor i u koji se deklarativno volimo svrstavati – nailaze na prijepore i tabuiziranja“ (Kos-Lajtman, 015:139).

4.2 Jezični aspekti romana *Bilješke jedne gimnazijalke, Zeleni pas i Draga mama*

Romane za mlade obilježava „doživljaj svijeta lišen poetičnosti i zaziranje od sentimenta“ (Živković Zebec, 2012:179, prema Hranjec, 1997). Stoga u romanu *Bilješke jedne gimnazijalke* pripovjedačica, iako je doživjela smrt roditelja, nema patetična razmišljanja ili uzburkane emocije. Također ona taj nesretan događaj ne koristi kao sredstvo izvlačenja iz teških situacija, već naprotiv, dugo vremena čak ni njezini nastavnici u školi nisu bili upoznati s nesrećom koja ju je zadesila. U romanu progovara o teškim trenucima koje je proživjela, ali isto tako nastavlja život bez opterećenja činjenicom da je prepuštena sama sebi (uz vodstvo udaljenog brata) i bez samosažaljenja zbog toga što joj se dogodilo (Živković Zebec, 2012:179). Nadalje, pripovjedačica je „jezično obilježena i uočljiv je otklon od standardnog jezika i u pripovijedanju i u dijalozima“ (Živković Zebec, 2012:179). Također, Živković Zebec objašnjava kako protagonistica „pri pripovijedanju stilizira usmeni spontani govor“, a „pri pisanju koristi urbani zagrebački govor koji sadrži žargonizme, vulgarizme i anglizme“ (Živković Zebec, 2012:179). Slijedi nekoliko primjera nestandardnih riječi koje pripovjedačica koristi: *odgibati*, *zekati*, *kerefeke* (Mihelčić, 2015:217), *furali*, *zurku* (Mihelčić, 2015:29).

Roman *Zeleni pas* započinje retrospekcijom pripovjedačice koja se vraća u vrijeme prije Vlatkine ovisnosti i eksperimenata s drogom. Na svoj dječji, zanimljiv način progovara o događajima u njihovoj tada tipičnoj zagrebačkoj obitelji. Slično kao i u prvom romanu, pripovjedačica koristi urbani zagrebački govor obilježen žargonizmima, kajkavizmima, anglizmima i vulgarizmima. Iz jezika kojim je *Zeleni pas* napisan možemo iščitati njegovu suvremenost (Živković Zebec, 2012:181). Primjeri nestandardnih riječi iz romana: *cool*, *spika* (Mihelčić, 2009:30), *frka*, *ful*, *makac* (Mihelčić, 2009:15), *klinci* (Mihelčić, 2009:41).

Stilske karakteristike u romanu *Draga mama* dosta nalikuju stilu romana *Bilješke jedne gimnazijalke* i *Zeleni pas*. S obzirom na to da i obilježja pripovjedačica u sva tri romana imaju dosta sličnosti, lako se dolazi do zaključka kako, jedino ovdje imenovana pripovjedačica (Viktorija), upotrebljava urbani zagrebački govor, kako u dijalozima tako i u pripovijedanju. Također, u romanu se susreću i anglizmi kao što su npr. *notebook* umjesto izraza „prijenosno računalo“ ili *kiss, kiss* što upotrebljava majka kada želi poljubiti svoju kćer. Kos-Lajtman (2015:136) piše kako se ovaj roman, bez obzira na to što je namijenjen mlađim čitateljima, može preporučiti i odraslima jer daje dobar pregled problematike odrastanja, ali i detaljno ulazi u tematiku obiteljskih odnosa.

4.3 Humor

Stjepan Hranjec u knjizi *Smijeh dječje hrvatske književnosti* (2000:5) navodi kako je najbolji i najsvježiji jezik u dječjoj književnosti upravo onaj koji zrači vedrinom i smijehom, a Dubravka Težak (2000:103) zaključuje kako je humor iznimno važan element dječje književnosti. Romani Nade Mihelčić, iako govore o teškim temama, sadrže humor kao bitan segment. Dubravka Težak (2015:309) u pogovoru romanu *Bilješke jedne gimnazijalke* piše kako bez obzira na tragičan događaj koji je glavna junakinja, ujedno i pripovjedačica, doživjela čitatelj ima priliku često se nasmijati. Nadalje, prema Težak (2015:310), Nada Mihelčić u ovom je romanu humor nadopunjavala ironijom koja joj je koristila i kao važno stilsko sredstvo, a to je omogućilo ispreplitanje trpkosti i šaljivosti u romanu. Iako se radi o autoričinu prvijencu, vješto je stvorila „vedru knjigu o tužnoj temi“ jer iz romana zrače vedrina i ozbiljnost života.

Kada se radi o prisutnosti humora u romanu *Zeleni pas*, Živković Zebec (2012:181,182) piše kako je on važno obilježje romana koje proizlazi iz naivnih i dječjih razmišljanja pripovjedačice. S obzirom na izrazito tešku temu koju donosi, i naposljetku tragičan završetak, humor koji se pojavljuje u ovom romanu donosi pravo osvježanje. Sljedeći ulomak na najbolji način dočarava humor koji prožima čitavi roman:

Sutradan, u idiličnom ozračju subotnjeg objeda, mirno sam pričekala da mama promrmlja kako smo jako zahvalni Bogu za tu juhu po kojoj su prisutne neke žlundre, a onda sam, jasno i glasno pitala jesmo li Marko i ja zbilja pederi i kako uopće netko postane peder. Joj, nikada to ne bih izgovorila da sam znala kakav ću cirkus napraviti. Čim sam to pitala, mama je počela kolutati očima i uz strašan kašalj boriti se za zrak, jer joj je juha skrenula u dušnik. To je potrajalo, i dok ju je tata spašavao mlateći je rukom po leđima, pitao me jesam li uopće pri sebi. Zapravo su svi osim Alana zurili u mene, kao da sam joj ja ulila tu juhu u dušnik. (Mihelčić, 2009:55,56)

U romanu *Draga mama* Nada Mihelčić također koristi humor bez obzira na to što obiluje tabuima i ozbiljnošću. Humor je ovdje u službi ublažavanja ne baš ugodnih razgovora koje vode majka i kći tinejdžerica: „Istoga sam trenutka pomislila kako ću poludjeti ako sada kaže kako imam divne plave oči, baš kao što su i njezine. – Imaš jako lijepe oči i lijepo si visoka, ali ako nastaviš ovoliko jesti... ne znam...“ (Mihelčić, 2015:8). Također, koristeći humor, autorica je uspjela čitateljima približiti i Viktorijin veseo i vedar, pomalo zafrkantski karakter, pa stoga ona, iako tvrdi da ne voli svoju kovrčavu bujnu kosu, hiperbolizirano govori sljedeće: „To u početku izgleda kao da ti je glava četiri broja prevelika, a kasnije je još gore: idem ulicom stalno zjakajući hoće li mi kakve lude vrane sletjeti na tjeme, snesti jaja i proglasiti me svojim domom“ (Mihelčić, 2015:12). Nadalje, u sljedećem ulomku iz romana možemo uočiti kako humor dočarava Viktorijino naivno i dječje razmišljanje o mogućnosti rastave roditelja samo zato što posjeduju vikendicu:

Jer kad moji starci uđu u fazu releja pa im ona dojadi, moj će tata imati kamo otići. Nakon te spoznaje danima sam strepjela. Jedne sam nedjelje, baš u vrijeme ručka, otvorila tu temu. Govorila sam kako, eto, ni ovog vikenda nismo išli u vikendicu iako je vrijeme krasno, pa kako se dogodi da vikendica i po dva mjeseca zjapi prazna, pa kako bi bilo bolje prodati je i kupiti još jedan automobil koji bi bio samo mamin, a ne da se ovako stalno natežu kome sutra više treba vozilo. (Mihelčić, 2015:27)

Osim za ublažavanje napetih situacija i približavanje Viktorijine osobnosti, autorica humoru daje još jednu funkciju – ismijavanje mame Sonje i njenih pomalo neobičnih stavova:

Rekla sam joj i kako je posve normalno sve ovo što ja jedem jer da je dragi Bog htio da jedemo žito, imali bismo kljun, a ne usne. Pogledala sam joj usta koja su uvijek

namazana, poput krvi crvenim ružem, a onda zamislila kako joj na tome mjestu stoji kljun pa sam počela umirati od smijeha. (Mihelčić, 2015:29)

Navedeni ulomak možemo protumačiti i kao skrivenu poruku koju autorica šalje čitateljima o majčinoj površnosti, ukalupljivanju i pretjeranom naglašavanju fizičkog izgleda.

Također, u kontekstu humora valja još jednom spomenuti kako autorica u romanu upotrebljava ironiju, i to najčešće kada pripovijeda o odraslima:

Starci ionako vječito zure u one vijesti na telki pa ponekad samo bacim pogled i odmah mi je sve jasno. Još se uvijek ne otvaraju nova radna mjesta, pa su odrasli živčani jer nemaju novca ni za režije. Još se uvijek govori više o tome koje su boje gaćice neke blesave manekenke nego o klincu koji je pobijedio na matematičkoj olimpijadi. Još se uvijek u svijetu vodi na desetke malih, paralelnih ratova koji su sasvim dovoljno daleko da nikoga nije briga. (Mihelčić, 2015:19,20)

5. ZAKLJUČAK

U ovom radu analizirala sam romane Nade Mihelčić – *Bilješke jedne gimnazijalke*, *Zeleni pas* i *Draga mama*. Analiza je provedena na temelju tabu tema o kojima govore, karakteristika glavnih i sporednih likova te narativnih i stilskih svojstava, a da bih to što jasnije ostvarila teorijske sam tvrdnje potkrjepljivala ulomcima iz romana. Iako se radi o dječjim romanima, način na koji su napisani – odabir teških tema kompatibilnih današnjem društvu, detaljno upoznavanje s razmišljanjima tinejdžerica i suživljavanje s njima zahvaljujući pripovijedanju u prvom licu te uporaba urbanog zagrebačkog govora, čini ih itekako čitkima i za odraslu publiku, osobito roditelje. Zahvaljujući svim odlikama koje ih krase, a poglavito suvremenim temama koje donose, *Bilješke jedne gimnazijalke*, *Zeleni pas* i *Draga mama* u vremenima koja dolaze samo će povećavati svoju popularnost među djecom i mladima. Usudim se reći da su to zaslužili s punim pravom jer je, kako piše Kos-Lajtman (2015:142), Nada Mihelčić autorica otvorenih pogleda i misli koja svojim stvaralaštvom potiče na pozitivne društvene i općeljudske vrijednosti.

LITERATURA

1. Anić, V., Goldstein, I. (2009) *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber.
2. Duhaček, Gordan (2010) „Ovisnik je kao kamen bačen u bonacu“. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/kultura/clanak/ovisnik-je-kao-kamen-bacen-u-bonacu-20100810> (25.5.2019)
3. Genette, Gerard (1992) „Tipovi fokalizacije i njihova postojanost“ u: *Suvremena teorija pripovijedanja*, str. 96 – 115. Zagreb: Globus.
4. Haramija, Dragica (2006) „Uloga obitelji u suvremenoj slovenskoj i hrvatskoj realističkoj prozi za djecu i mlade“ u: *Zlatni danci 7 – Obitelj u književnosti za djecu i mladež*, str. 58 – 68. Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku.
5. Hranjec, Stjepan (2006) *Pregled hrvatske dječje književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Hranjec, Stjepan (2000) *Smijeh dječje hrvatske književnosti*. Varaždinske Toplice: Tonimir.
7. Hranjec, Stjepan (2008) „Suvremeni hod dječje književnosti“. Dostupno na: <http://www.matica.hr/kolo/309/suvremeni-hod-djecje-hrvatske-knjizevnosti-20531/> (9.6.2019.)
8. Hrvatski jezični portal. Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/> (25.5.2019.)
9. Kos-Lajtman, Andrijana (2015) „Otvoreno pismo Nade Mihelčić“ u *Draga mama*, str.135 – 142. Zagreb: Naklada Ljevak.
10. Kos-Lajtman, Andrijana (2015) „Zaokruženje jednog značajnog opusa“ u *Kolo: časopis Matice hrvatske za književnost, umjetnost i kulturu* 4 (2015), str. 215 – 219.
11. Lavrenčić Vrabc, Darja (2002) „Bol odrastanja: droge, seks i ...“ u: zbornik *Tabu teme u književnosti za djecu i mladež*, str. 7 – 21. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
12. Mihelčić, Nada (2015) *Bilješke jedne gimnazijalke*. Zagreb: Naklada Ljevak.

13. Mihelčić, Nada (2015) *Draga mama*. Zagreb: Naklada Ljevak.
14. Mihelčić, Nada (2009) *Zeleni pas*. Zagreb: Naklada Lukom.
15. Sesar, Tea (2013) „Tri romana Nade Mihelčić u kontekstu suvremenog uobličavanja žanra“ u: *VELIKI VIDAR – stoljeće Grigora Viteza*, str. 429 – 436. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
16. Skok, Joža (1991) *Prozori djetinjstva (I) – antologija hrvatskog dječjeg romana*. Zagreb: Naša djeca.
17. Težak, Dubravka (2015) „Pogovor – Slatkogorka žudnja za odrastanjem“ u *Bilješke jedne gimnazijalke*, str.307 – 310. Zagreb: Naklada Ljevak.
18. Vrcić-Mataija, Sanja (2011) „Prilog tipologiji hrvatskoga dječjeg romana“. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82461> (21.5.2019)
19. Zima, Dubravka (2012) „Napokon uključena adolescentica: O novom romanu Nade Mihelčić“ u: *Književnost i dijete* 1 (2012), ¾ , str. 139 – 143. Zagreb : Društvo hrvatskih književnika.
20. Živković Zebec, Vedrana (2012) „Suvremena hrvatska književnost za mlade na primjeru romana Nade Mihelčić“ u: Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa *Zlatni danci 13 - Suvremena dječja književnost*, str.173 – 183. Osijek: Filozofski fakultet Osijek.

Kratka biografska bilješka

Rođena sam 1994. godine u Virovitici gdje sam pohađala Osnovnu školu Ivane Brlić – Mažuranić, a zatim Katoličku klasičnu gimnaziju s pravom javnosti u Virovitici. Nakon srednjoškolskog obrazovanja, upisujem Učiteljski fakultet u Čakovcu. Kratko sam vrijeme radila kao demonstratorica u knjižnici fakulteta.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam diplomski rad na temu “Dječji romani Nade Mihelčić” izradila samostalno uz potrebne konzultacije, savjete i uporabu navedene literature pod vodstvom mentorice izv. prof. dr. sc. Andrijane Kos – Lajtman. Vlastoručnim potpisom potvrđujem izjavu o samostalnoj izradi rada.

Nikolina Miholić
